

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Τρία εισαγωγικά μαθήματα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Β' μέρους τῆς Ἀριστοτελείου συγγραφῆς κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1891—1892.¹

Ἐν τῷ 42^ῳ κεφαλαίῳ ἐκτίθην ὁ Ἀριστοτέλης τινὶ τρόπῳ εἰ ἀτελεῖς ἢ ἐξ ὑποθέσεως πολῖται, δηλονότι οἱ μὴ ἔχοντες συμπληρωμένην τὴν νόμιμον ἡλικίαν ἐγίνοντο πολῖται τέλειοι, καὶ ἀνεγνωρίζετο ὅτι εἶχον τοῦ λοιποῦ τὸ δικαίωμα νὰ μετέχωσι τῆς πολιτείας. Ἡ πρώτη ἐπίσημος πράξις πρὸς παροχὴν εἰς αὐτοὺς τοῦ δικαιώματος τούτου ἦτο ἡ ἐγγραφὴ εἰς τοὺς δημότας, γινομένη διὰ διαψηφισμοῦ τῶν συνδημοτῶν, ἀποφαινομένων ἐνόρκως ὅτι ὁ ἐγγραφόμενος ἦτο ἐνήλικος, ἐλεύθερος καὶ τέκνον γονέων Ἀθηναίων. Τὸ πρῶτον δὲ μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους πῶς ἐδικάζετο ἡ δίκη, ἂν τις τῶν μὴ ἐγγραφέντων ἐποίει ἔφεσιν τῆς ἀποφάσεως τῶν δημοτῶν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡ τῶν δημοτῶν ἀπόφασις δὲν ἦτο ὀριστική· πλὴν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐφέσεως, ὅπερ εἶχεν ὁ ἀπορριφθεὶς, ἐδοκίμαζε τοὺς ἐγγραφέντας καὶ ἡ βουλὴ καὶ ἂν ἔκρινε τινα νεώτερον τῶν δεκαοκτῶ ἑτῶν ἐτιμῶρει τοὺς ἐγγράψαντας αὐτὸν δημότας. Μετὰ τὴν ἐγγραφὴν εἰς τοὺς δημότας ὑπεχρεοῦντο οἱ ἔφηβοι νὰ ὑπηρετήσωσιν εἰς τὸν στρατόν, ἀσκούμενοι εἰς τὰ ὅπλα, καὶ φρουροῦντες τὴν χώραν. Σαφέστατα δ' ἐκτίθενται τὰ περὶ τῶν ἐφήβων, διδασκόμεθα δ' ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ὁ θεσμός τῆς καθολικῆς στρατολογίας, καὶ πολλάι τῶν κρατουσῶν πρότερον πεπλανημένων γνωμῶν περὶ τῶν ἐφήβων ἀνασκευάζονται.

Διεξιθὼν δὲ τὰ περὶ τὴν ἐγγραφὴν τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς ἐφήβους μεταβαίνει (ἐν κεφ. 43) εἰς τὰ περὶ τὴν βουλήν, προτάσσων βραχέα τινὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχῶν. Ἀπασαί αἱ περὶ τὴν ἐγκύκλιον διοίκησιν ἀρχαί, δηλαδὴ αἱ κατ' ἔτος ἀνανεούμεναι καὶ τῶν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν οὐχὶ δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιμελοῦμεναι ἀρχαί, ἦσαν κληρωταί, πλὴν ὀλίγων τινῶν χειροτονητῶν, ὧν ἡ ἀρχὴ διήρκει τέσσαρα ἔτη· χειροτονηταὶ δ' ἦσαν καὶ αἱ πρὸς τὸν πόλεμον ἀρχαί ἀπασαί. Ἐν τῇ ἀπαριθμῇ ὅμως τῶν χειροτονητῶν ἀρχῶν παραλείπονται ἀρχαί τινες ἐνιαύσιοι, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν ἄλλοις κεφαλαίοις· τοιοῦτοι εἶνε οἱ καταλογεῖς (κεφ. 49), ὁ

¹ Συνέχεια· ἴδε φυλλάδιον 2.

γραμματεὺς τοῦ δήμου (κεφ. 54) καὶ οἱ μυστηρίων ἐπιμεληταὶ (κεφ. 57). Οὐδεὶς δὲ γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἐπὶ τῇ διοικήσει, τῆς μεγίστης καὶ σπουδαιοτάτης τῶν ἐν τῇ πόλει ἀρχῶν ἀπὸ τοῦ 339/8 π. Χ., πρὸς τοῦτοις ἐν παρόδῳ ἄπαξ μόνον ἀναφέροντα ἔργα τινὰ τοῦ ταμίου τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ἐπὶ τὸ θεωρικόν, παρασιωπῶνται δὲ παντελῶς τὰ ἔργα τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν κρηνῶν. Τοῦτου ἕνεκα πιθανώτατῃ φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Γάλλου Weil, λέγοντος ὅτι ὑπάρχει χάσμα τι πρὸ τοῦ κεφ. 61, τοῦ πραγματευομένου περὶ τῶν πρὸς τὸν πόλεμον χειροτονητῶν ἀρχῶν.

Εἰς τὰ περὶ βουλῆς παρεμβάλλει προσφυῶς ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν, τουτέστι τὰ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὸ κύριον τῆς πολιτείας, ὁ δῆμος ἔσκει τὰ κυριαρχικά δικαιώματα αὐτοῦ. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐκκλησιῶν ἔγραφον οἱ πρυτανεύοντες ἐκάστοτε πεντήκοντα ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς βουλευταί, συνάγοντες τὸν δῆμον τετράκις καθ' ἐκάστην πρυτανείαν· αὗται δ' αἱ τέσσαρες ἦσαν αἱ τεταγμέναι ἐκ τῶν νόμων ἐκκλησίαι· διότι οὐδαμῶς μνημονεύει ὁ Ἀριστοτέλης τῶν ἐκτάκτων ἐν ἐπαιγούσαις ἀνάγκαις ἐκκλησιῶν, αἵτινες σύγκλητοι ἢ κατὰκλητοι ἐκαλοῦντο. Ἡ πρώτη τῶν τακτικῶν ἐκκλησιῶν ἐλέγετο κυρία, συνεζήτουντο δ' ἐν αὐτῇ σπουδαιοτάται ὑποθέσεις δημοσίας τάξεως πρὸ πάντων· ὅτι δ' ἀκριβοῆς εἶναι ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρία ὅτι μία κυρία ἐκκλησία συνεκαλεῖτο ἐν ἐκάστη πρυτανείᾳ ἐπιθεδαιοῦται καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν, ὅθεν ἀνενδοιάστως δυνάμεθα ν' ἀπορρίψωμεν ὡς ἐσφαλμένας τὰς περὶ πλειόνων καθ' ἐκάστην μῆνα κυρίων ἐκκλησιῶν μαρτυρίας μεταγενεστέρων τινῶν γραμματικῶν. Ἀπαξ δὲ τοῦ ἔτους ἐπὶ τῆς ἑκτῆς πρυτανείας ἀπεφάσιζεν ὁ δῆμος ἐν τῇ κυρίᾳ ἐκκλησίᾳ πλὴν τῶν κεκανονισμένων θεμάτων καὶ περὶ ὁστρακισμοῦ, ἂν ἦτο ἀνάγκη νὰ γείνη ἢ ὅχι, καὶ περὶ προβολῶν τῶν συκοφαντῶν, τῶν τε Ἀθηναίων καὶ τῶν μετοίκων μέχρι τριῶν ἑκατέρων, καὶ περὶ ὧν ἐξηπάτησαν τὸν δῆμον μὴ ἐκτελέσαντες τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις των. Τὸ πρῶτον δὲ νῦν παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους μανθάνομεν ὅτι ἄπαξ μόνον τοῦ ἔτους ἐδίδοντο προβολαί, καὶ δὴ καθ' ὠρισμένου ἀριθμοῦ Ἀθηναίων καὶ μετοίκων.

Τὰ θέματα, περὶ ὧν ἀπεφάσιζεν ὁ δῆμος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὠρίζοντο πάντα ἐν τῷ προγράμματι ὑπὸ τῶν πρυτάνεων, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς. Ὅθεν ἡ βουλὴ προεδούλευεν πρὸς τὸν δῆμον, οὐδὲν δ' ἀπροεδούλευτον ἐπετρέπετο νὰ ψηφισθῇ ὑπ' αὐτοῦ (κεφ. 45). Ὡς δ' ἄλλοθεν μανθάνομεν, ἐγίνετο ἐκάστοτε προχειροτονία, ἥτοι ἀπόφασις περὶ τοῦ προβουλευματος, ἂν ἐγκρίνῃ ὁ δῆμος νὰ συζη-

τήση περὶ τούτου, ἢ ἀποδέχεται αὐτὸ ὡς ἔχει. Ἐνίοτε ὁμῶς, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἀπεφάσιζον καὶ ἄνευ προχειροτονίας· ὅτι δὲν ἐτηρεῖτο ἐπὶ τῶν προβουλευμάτων ὁ ἀπλούστατος τῆς προχειροτονίας τύπος, ὁ ἀπαλλάσσει τὸν δῆμον ἀπὸ ἀσκόπων συζητήσεων, δὲν φαίνεται πιθανόν· εἰκάζομεν δ' ὅτι ἐννοεῖ διὰ τούτων ὁ Ἀριστοτέλης τὸ δικαίωμα, ὅπερ εἶχε πᾶς πολίτης νὰ εἰσφέρῃ εἰς τὸν δῆμον προτάσεις περὶ θεμάτων, περὶ ὧν δὲν εἶχε προνοήσῃ ἡ βουλή· ἀποδεχόμενος δὲ τὰς προτάσεις ταύτας ὁ δῆμος ἐπέβαλεν εἰς τὴν βουλὴν νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτῶν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς ἐπομένην ἐκκλησίαν προβούλευμα· ὁ τύπος τῶν τοιούτων ἄνευ προβουλεύματος, ἄρα καὶ ἄνευ προχειροτονίας, ψηφισμάτων ἔχει ὡς ἐξῆς, κατὰ τὰς ἐπιγραφάς· δεδύχθαι ἢ ἐψηφίσθαι τῷ δήμῳ προβουλεύσασαν τὴν βουλὴν ἐξενεγκεῖν εἰς τὸν δῆμον κλπ.

Τὸ ΜΔ' κεφάλαιον, διαλαμβάνον περὶ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς πόλεως, καὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπεμελοῦντο τῆς εὐκοσμίας καὶ διώκουν τὰ τῶν συνελεύσεων τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου οἱ πρόεδροι, καθὼς καὶ περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ ἀρχαιρεσίαι τῶν πρὸς πόλεμον ἀρχῶν, λύει δύο σπουδαιότατα ζητήματα, περὶ ὧν πολλαὶ ἐπεκράτουν μέχρι τοῦδε ἀμφιβολίαι. Ἀσαφῆ ἦσαν πρῶτον τὰ περὶ τῶν ἔργων τοῦ ἐπιστάτου· ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους μαθηάνομεν ὅτι τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶχον δύο διάφοροι ἀλλήλων ἀρχαί· ὁ μὲν ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων ἦτο ἡ ἀνωτάτη τῆς πόλεως κληρωτὴ ἀρχή, ὁ πρόεδρος ἵνα οὕτω εἴπωμεν τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ὁ τηρῶν τὰς κλεῖδας τῶν ἱερῶν, ἐν οἷς τὰ δημόσια χρήματα καὶ τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ κατέχων τὴν δημοσίαν σφραγίδά, διὰ κλήρου δ' ὀρίζων τοὺς προεδρεύοντας τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας· μεγίστη μὲν ἡ ἀρχή, ἀλλὰ καὶ βραχυχρονιωτάτη, διότι ἐν μόνον ἡμερονύκτιον διήρκει, οὐδ' ἐγένετό ποτε δις ὁ αὐτός· ὁ δ' ἕτερος ἐπιστάτης ἦτο εἰς τῶν προέδρων, τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου τῶν πρυτάνεων κληρουμένων, ἵνα διευθύνωσι τὰς συνεδριάσεις τῆς βουλῆς καὶ τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ἐκκληροῦντο δ' οἱ ἐννέα πρόεδροι εἰς ἑξ' ἐκάστης φυλῆς, πλὴν τῆς πρυτανευούσης καὶ ἐκ τούτων πάλιν ἐκκληροῦτο εἰς ἐπιστάτης, προϊστάμενος αὐτῶν. Ἡ δευτέρα διευκρινουμένη ἀπορία ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀρχαιρεσίας τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἱππάρχων καὶ τῶν ἄλλων τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ἀρχῶν· ἐγινώσκομεν ὅτι ἐγίνοντο ἐν μιᾷ τῶν τεσσάρων τελευταίων πρυτανειῶν, ἡγνοοῦμεν ὁμῶς πότε ἀκριβῶς· νῦν δὲ μαθηάνομεν ὅτι δὲν ἦτο ὠρισμένος ὁ χρόνος τῆς ἐκλογῆς, ἀλλ' ἡ βουλή ὠρίζεν αὐτὸν διὰ προβουλεύματος μετὰ τὴν ἕκτην πρυτανείαν ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς.

Ἐν τῷ ΜΕ' κεφ. ἱστορεῖ ὁ Ἀριστοτέλης γεγονὸς τι, ὅπερ παρέσχε

ἀφορμὴν εἰς τὸν δῆμον νὰ περιορίσῃ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς βουλῆς, καταργήσας τὸ δικαίωμα αὐτῆς τοῦ ἐπιβάλλειν ποινάς, καὶ νὰ ὀρίσῃ ὅτι αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις αὐτῆς ἦσαν ἐφέσιμοι εἰς τὸ δικαστήριον· οὕτω δὲ καὶ αἱ τῆς βουλῆς κρίσεις περιῆλθον εἰς τὸν δῆμον, ἀπάντων γὰρ αὐτὸς αὐτὸν πεποίηκε κύριον, καὶ πάντα διοικεῖται ψηφίσμασιν καὶ «δικαστηρίοις, ἐν οἷς ὁ δῆμος ἐστὶν ὁ κρατῶν»· τοῦτο δ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἀνεπιφυλάκτως ἐπιδοκιμάζει ὁ Ἀριστοτέλης, διότι οἰόλικοι βουλευταὶ εὐδιαφθορώτεροί εἰσι καὶ κέρδει καὶ χάριτι τῶν πολλῶν δικαστῶν ἢ τῶν εἰς ἐκκλησίαν συναγομένων πολιτῶν. Δικαίωμα ἐφέσεως εἰς τὸ δικαστήριον κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς βουλῆς εἶχον καὶ οἱ καταδικαζόμενοι ὑπ' αὐτῆς ἄρχοντες, ὅσοι εἶχον χρηματικὴν διαχείρισιν. Καὶ ἡ τῶν ἐννέα ἀρχόντων καὶ τῶν τοῦ ἐπομένου ἑτους βουλευτῶν δοκιμασία ὑπὸ τῆς βουλῆς δὲν ἦτο ὀριστική, ὥς πρότερον, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἀνεκκλήτως ἔκρινε τὸ δικαστήριον. Οὕτω δὲ σαφηνίζονται τὰ μέχρι τοῦδε ἀντιλεγόμενα περὶ τῆς διπλῆς δοκιμασίας τῶν ἀρχόντων.

Ἐν δὲ τῷ ΜΨ κεφ. πραγματεύεται περὶ τῆς δικαιοδοσίας τῆς βουλῆς ἐν τοῖς ναυτικοῖς· αὕτη εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐπιμέλειαν τῶν τοῦ στόλου τῆς πόλεως, καὶ τῆς ναυπηγίας νέων σκαφῶν, ἐκλέγουσα δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν βουλευτῶν τριηροποιούς· ἂν δὲ μὴ παρέδιδεν εἰς τὴν νέαν βουλὴν τὰ σκάφη, ὅσα εἶχεν ὀρίσῃ ὁ δῆμος νὰ ναυπηγηθῶσι, δὲν ἐπετρέπετο νὰ τιμηθῇ δι' ἀπονομῆς στεφάνου. Ἐξήταζε δ' ἡ βουλὴ καὶ πάντα τὰ δημόσια εἰσδομήματα, καὶ τὸν παραβλάψαντα ταῦτα κατήγγελλεν εἰς τὸν δῆμον καὶ παρέπεμπεν εἰς δίκην.

Τὰ ἐπόμενα δύο κεφάλαια (47 καὶ 48) διαλαμβάνουσι περὶ τῶν ἀμέσως εἰς τὴν ἐποπτείαν τῆς βουλῆς ὑπαγομένων οἰκονομικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ ἐλέγχου αὐτῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς. Εἰσὶ δ' αἱ ἀρχαὶ αὗται πρῶτον οἱ δέκα ταμίαι τῆς Ἀθηνᾶς (ἢ ἄλλως καλούμενοι ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας, ταμίαι οἱ τὰ τῆς θεοῦ ταμиеύουσι, ἢ ταμίαι τῆς θεοῦ κλπ. ἢ ἀπλῶς ταμίαι), οἵτινες παραλαμβάνοντες ἐνώπιον τῆς βουλῆς, ἐφύλαττον τὰ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει χρήματα τὰ τε ἱερὰ καὶ τὰ δημόσια, καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὰς νίκας καὶ πάντα τὰ κοσμήματα καὶ τὰναθήματα πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν τὴν κλεῖδα τοῦ ὀπισθοδόμου, ἐν ᾧ ἦτο ἀποτεθειμένος ὁ θησαυρός, ἐτήρει οὐχὶ ὁ τῶν ταμιῶν πρυτάνης, ἀλλ' ὁ ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων (κεφ. 44). Τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὑπαρχούσης καὶ ἐπὶ Σόλωνος (βλ. κεφ. 8), ἐγινώσκομεν ἀκριβέστατα ἐξ ἐπιγραφῶν. Τὰ δὲ περὶ τῶν πωλητῶν ἐγινώσκομεν μέχρι τοῦδε ἐξ ἀποσπασμάτων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τινων ἐπιγραφῶν. Τὰ τέλη καὶ τὰ μισθώματα

τῶν δημοσίων κτημάτων εἰσεπράττοντο ἐν Ἀθήναις δι' ἐνοικιαστῶν, ἐμίσθουν δὲ ταῦτα οἱ πωληταὶ μετὰ τοῦ ταμίου τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ἐπὶ τὸ θεωρικόν ἐν πλειστηριασμῷ γινομένῳ ἐνώπιον τῆς βουλῆς. κατέκυροῦντο δὲ τὰ μισθώματα καὶ τὰ τέλη εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα κατ' ἀπόφασιν τῆς βουλῆς· οἱ αὐτοὶ τύποι ἐτήροῦντο καὶ ἐν ταῖς παραχωρήσεσι τῶν μεταλλείων· καὶ τὰ μὲν ἐργάσιμα, ἥτοι τὰ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν ὄντα (εἰς τὰ ὅποια βεβαίως περιλαμβάνοντο καὶ τὰ ἀνασάξιμα, ἥτοι τὰ ἐξήντηλημένα καὶ ἐγκαταλειμμένα) παρεχωροῦντο διὰ τρία ἔτη, τὰ δὲ συγκεχωρημένα πιθανῶς διὰ πλείονα (ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν ἐγένετο ἐξίτηλος ἐν τῷ παπύρῳ). Συγκεχωρημένα δὲ λέγειν ὁ Ἀριστοτέλης ἐννοεῖ, ὡς εἰκάζομεν, τὰ μεταλλεῖα ἐκεῖνα, ὧν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δηλωθῶσιν ἐν τῇ διατυπώσει τῆς μισθώσεως τὰ ὅρια, καὶ δι' ἃ ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ γείνη ἰδιαιτέρα συμφωνία· ἔθεν συγκεχωρημένα σημαίνει τὰ συμπεφωνημένα, τοιαῦτα δ' ἦσαν αἱ καινοτομίαι, τὰ νέα μεταλλεῖα, ὧν ἐπετρέπετο ὑπὸ τῆς πόλεως ἡ ἐκμετάλλευσις εἰς μισθωτάς. Διότι οἱ καινοτομοῦντες λάθρα ὑπεῖχον δίκην, τοῦ βουλομένου τῶν πολιτῶν ἔχοντος τὸ δικαίωμα νὰ γράφηται αὐτοὺς ἀγράφου (ἢ ὀρθότερον ἀναπογράφου) μετάλλου δίκην¹. Οἱ πωληταὶ ἐπεμελοῦντο ἐπίσης καὶ τῆς πωλήσεως τῶν δημευμένων· ἐπωλοῦντο δὲ καὶ ταῦτα ἐνώπιον τῆς βουλῆς, ἀλλὰ κατέκυρον οἱ ἐννέα ἄρχοντες, πιθανῶς διότι οὗτοι εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῶν δικαστηρίων, τῶν περὶ δημεύσεως ἀποφασίζόντων. Παντελῶς διάφοροι ἦσαν αἱ διατυπώσεις τῆς μισθώσεως τῶν τεμενῶν· ταῦτα ἐμίσθου ὁ βασιλεὺς, εἰς ὃν ἦτο ἀνατεθεμένη ἡ διοίκησις τῶν πλείστων θρησκευτικῶν πραγμάτων. Τὰ ὀνόματα τῶν μισθωτῶν καὶ τῶν τελωνῶν καθὼς καὶ τὴν προθεσμίαν τῶν καταβολῶν ἐκάστου τούτων ἀνέγραφον οἱ πωληταὶ καὶ οἱ ἐννέα ἄρχοντες καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν σανίσι (γραμματεῖσι λελευκωμένοις), ἃς παρέδιδον εἰς τὴν βουλὴν· ἐτήρει δ' ὁ δημόσιος, ἥτοι δοῦλός τις πιθανῶς ἐξ ἐκείνων, οὗς ἐχρησιμοποίει ἡ πόλις εἰς οικονομικὰς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὴν λήξιν δὲ τῆς προθεσμίας παρέδιδεν ὁ δημόσιος τὰ ληξιπρόθεσμα γραμματεῖα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν δέκα ἀποδεκτῶν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἐπὶ Κλεισθένους κατασταθεῖσα, ἔργον εἶχε τὴν παραλαβὴν ἐνώπιον τῆς βουλῆς τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸν δημόσιον ἐκ μισθώσεων καὶ τὰ μὲν καταβαλλόμενα χρήματα ἀπῆλειπον ἐπὶ παρευ-

¹ Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἀνεπτύξαμεν ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι τοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1892. Ἐν ἄλλαις δὲ τοῦ τμήματος ἐκείνου συνεδρίασεσιν ὑπεστηρίξαμεν λεπτομερέστερον τὰς πλείστας τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ἀναλύσει συνοπτικῶς ἐκτεθειμένων γνώμων.

σία τῆς βουλῆς, ἂν δὲ μὴ ἀπετίμετο ἐμπροθέσμως ἡ ὀφειλὴ ἐδιπλοῦτο, διότι ἡ καθυστέρησις ἐπέφερεν ὡς ποινὴν τὸν διπλασιασμόν· πλὴν δὲ τούτου ἡ βουλὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φυλακίζῃ τοὺς καθυστεροῦντας, εἰ κατεγινώσκετο, ὡς ἄλλοθεν γινώσκομεν, καὶ ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμίας, ἥτοι τῆς στερήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Τὴν ἐπομένην τῆς καταβολῆς τῶν δόσεων ἡμέραν εἰ ἀπεδέχται ἐμέριζον τὰ εἰσπραχθέντα χρήματα εἰς τὰς ἀρχάς· διότι ἐν Ἀθήναις τὰ ἐξ ἐκάστης προσόδου ἔσοδα διετίθεντο πάντοτε εἰς ὠρισμένα ἔξοδα, ἅτινα ἐκ πείρας ἦτο γνωστὸν ὅτι ἰσοῦντο. Καὶ ὁ μερισμὸς οὗτος ἐγίνετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς βουλῆς.

Ὁ ἐλεγχος τῆς χρηματικῆς διαχειρίσεως τῶν ἀρχῶν ἐγίνετο ὑπὸ τῆς βουλῆς διὰ τῶν δέκα λογιστῶν, βουλευτῶν ὑπὸ ταύτης κληρουμένων, ἐξελεγχόντων δὲ τὰς ἀρχάς καθ' ἐκάστην πρυτανείαν· οἱ τῆς βουλῆς λογισταὶ ἦσαν ἄλλοι παρὰ τοὺς ἐν κεφ. 54 μνημονευομένους δέκα κληρωτοὺς λογιστάς, πρὸς οὓς ἔδιδον λόγον οἱ ἄρχοντες μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Ὅπόσον δ' αὐστηρὸς ἦτο ὁ τῶν ἀρχῶν ἐλεγχος ἐν Ἀθήναις, ὅπου οὐδεὶς τῶν διαχειριζομένων τὰ κοινὰ ἦτο ἀνεύθυνος, πλὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ τῶν δικαστῶν, καὶ ὅποσον προσεῖχον μὴ μείνῃ ἀτιμώρητος παράδοσις τις τῶν νόμων ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἢ ἀδίκημά τι αὐτῶν πρὸς τινα ἢ καθόλου παράλειψις τις καθήκοντος αὐτῶν, καταφαίνεται ἐκ τοῦ θεσμοῦ τῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς κληρουμένων δέκα εὐθύνων. Τὰ ἔργα τῶν ἀρχόντων τούτων, περὶ ὧν οὐδὲν ἀκριβὲς ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστόν, δηλοῦνται σαφῶς ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ. Αἱ κατ' εἰσήγησιν τῶν δέκα λογιστῶν (κεφ. 54) ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων περὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἀρχῶν δὲν ἦσαν ὀριστικαί, ἀλλὰ συμπλήρωμα ἀναγκαῖον αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἡ διαδικασία ἐνώπιον τῶν εὐθύνων. Οἱ ὑπὸ τῆς βουλῆς κληρούμενοι δέκα εὐθυνοὶ, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο παρέδρους, ὥφειλον νὰ κάθηνται ἐν τῷ δημοσιωτάτῳ τῆς πόλεως τόπῳ, ἐν τῇ στοᾷ τῶν Ἐπωλύμων, ἐκεῖ δὲ πᾶς πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς περὶ τῶν εὐθυνῶν ἐκάστου ἄρχοντος δικαστικῆς ἀποφάσεως, νὰ ἐπιδίδῃ κατὰ τούτου καταγγελίαν ἐπὶ ἀδικήματι πρὸς ἰδιώτην ἢ πρὸς τὸ δημόσιον, ὀρίζων καὶ τὴν ποινὴν ἣς ἔκρινεν ἄξιον τὸν καταγγελλόμενον, διότι αἱ εὐθυναὶ ἐτάσσοντο εἰς τοὺς τιμητοὺς λεγομένους ἀγῶνας, ἐν οἷς τὴν ποινὴν ὀρίζον οἱ δικασταί. Ὁ δ' εὐθυνος ἢ ὁ πάρεδρος, ἂν ἔκρινε βασίμους τὰς καταγγελίας παρέδιδε τὰς μὲν περὶ ἀδικημάτων ἰδιωτικῶν εἰς τοὺς κατὰ δήμους δικαστάς, τὰς δὲ περὶ δημοσίων εἰς τοὺς θεσμοθέτας, οἵτινες εἰσῆγον ταύτας εἰς τὸ δικαστήριον· γὰρ δ' ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων περὶ τούτων ἦσαν ὀριστικαί,

Τὸ 49 κεφ. διαλαμβάνει περὶ τοῦ πῶς ἐπεμελεῖτο ἡ βουλὴ τῆς ἱππικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως· μέχρι τοῦδε ὑπετίθετο ὅτι ἡ βουλὴ παρίστατο εἰς τὴν ἐπίδειξιν καὶ τοὺς ἐγκριθέντας ἱππεῖς καθίστη. Νῦν δὲ μανθάνομεν ὅτι ἡ βουλὴ ἐδοκίμαζε καὶ τοὺς ἵππους, ἂν ἦσαν κατὰ ἄλλοι πρὸς πόλεμον καὶ ἂν καλῶς ἐτρέφοντο, καὶ τοὺς προδρόμους, ἦτοι τοὺς μισθοφοροῦντας ἱππεῖς, τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους χρησίμους δ' εἰς κατοπτεύσεις καὶ ταχείας ἐπιδρομάς, καὶ τοὺς ἁμίππους, ἦτοι τοὺς μετὰ τῶν ἱππέων ἐν τῇ αὐτῇ τάξει μαχομένους πεζοὺς, καὶ τοὺς μισθοφοροῦντας. Τὸν δὲ κατάλογον τῶν ἱππέων συνέτασσον οἱ καταλογεῖς, δέκα ἄνδρες ὑπὸ τοῦ δήμου χειροτενοῦμενοι. Ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστὴ, ὑπετίθετο δὲ μέχρι τοῦδε ὅτι τὸν κατάλογον συνέτασσον οἱ φύλαρχοι. Ἀλλ' εἰς τούτους καὶ τοὺς ἱππάρχους παρέδιδον τὸν κατάλογον οἱ καταλογεῖς, ἀπεφάσιζε δ' ἡ βουλὴ ἂν εἴχῃ τις τῶν ἐγγεγραμμένων λόγον ἐξαιρέσεως, καὶ ἐξήλειπε τοῦτον ἐκ τοῦ καταλόγου. — Ἐκρίνε δ' ἄλλοτε ἡ βουλὴ καὶ τὰ σχέδια τοῦ πέπλου, τοῦ ἀφιερουμένου εἰς τὴν πολιούχον θεάν κατὰ τὰ Παναθήναια, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ περὶ τούτων κρίσις εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐπεμελεῖτο προσέτι ἡ βουλὴ καὶ τῶν εἰς τὰ Παναθήναια ἄθλων καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἄλλων ἀναθημάτων εἰς τὴν θεάν, τῶν Νικῶν, συμπράττουσα ἐν τούτοις μετὰ τοῦ ταμίου τῶν στρατιωτικῶν, ὅστις ὡς ἐξ ἐπιγραφῶν γινώσκομεν, κατέβαλλεν εἰς τοὺς ταμίας τῆς Ἀθηνᾶς τὰς δαπάνας πρὸς κατασκευὴν τῶν χρυσῶν Νικῶν καὶ τῶν πομπικῶν σκευῶν.

Εἰς τὴν βουλὴν τέλος ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ δοκιμασία τῶν ἀδυνάτων. Διὰ τοῦ περὶ τῶν ἀδυνάτων νόμος, ὅστις ἐλέγχει πεπλανημένην τὴν γνώμην τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλάνθρωπίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, οἱ Ἀθηναῖοι ἔλυσαν τὸ δυσχερέστατον πρόβλημα τοῦ λεγομένου νῦν κοινωνικοῦ ζητήματος. Ἡ πόλις, ἡγουμένη, ὡς λέγει ὁ Λυσίας, «κοινὰς εἶνε τὰς τύχας τοῖς πᾶσι καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν», εἶχεν ἀναλάβῃ τὸ καθήκον τῆς προστασίας τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἐργάζωνται, ὑπὲρ ὧν ἐν ταῖς συγχρόνοις κοινωνίαις ἀτελῶς μεριμνᾷ ἡ ἰδιωτικὴ φιλάνθρωπία. Παρεῖχε δ' εἰς ἐκείνους, περὶ ὧν ἡ βουλὴ ἀπεφαίνετο ὅτι ἦσαν ἀδύνατοι καὶ δὲν εἶχον περιουσίαν ἄνωτέραν τῶν 300 δραχμῶν, δύο ὀβολοὺς καθ' ἡμέραν εἰς ἕκαστον διὰ τροφήν. Δύο ὀβολοὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 32 σημερινὰ λεπτά, ἀλλ' ἵνα ἐκτιμήσωμεν τὴν σχετικὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος, ἀνάγκη νὰ λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι εἷς μόνον ὀβολὸν ἐλάμβανον ἡμερήσιον ἐπίδομα οἱ πρυτάνεις εἰς σίτησιν, καὶ

ὅτι ἀντὶ δύο ὁδῶν ἡγοράζοντο ἐν ἀρχῇ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. πέντε ὀκάδες σίτου, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους 2 1/2 ὀκάδες περίπου. — Προστίθεται δ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὅτι ἡ βουλὴ εἶχε καὶ διὸν τεχνίτην, κληρούμενον ἐκ τῶν βουλευτῶν, ὅστις, ὡς ἐξ ἐπιγραφῶν γινώσκουμεν, διώκει τὰ κατὰ ψηφίσματα ἀναλισκόμενα τῇ βουλῇ, καὶ ὑπὲρ πάντων, ὧν ὠκονόμηκεν ἀπελουργεῖτο τῇ βουλῇ.

Ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ διοικούμενα ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἥτις ὅμως καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς καθόλου εἰπεῖν συνδιώκει τὰ πλεῖστα, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης. Πραγματευόμενος δ' ἀπὸ τοῦ 50 κεφ. περὶ τοῦ μορίου τῆς πολιτείας τοῦ περὶ τὰς ἀρχάς, ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἀστυνομίας, ὡς περιληπτικῶς κάλοῦμεν σήμερον τὰς διαφόρους ἀρχάς τὰς ἐπιμελουμένης τῆς εὐκοσμίας καὶ τῆς τηρήσεως τῶν νόμων ἐν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πόλει. Ποιεῖται δὲ πρῶτον λόγον περὶ τῶν ἐπισκευαστῶν τῶν ἱερῶν, δέκα ἀνδρῶν, οἱ ὅποισι λαμβάνοντες παρὰ τῶν ἀποδεκτῶν τριάκοντα μναὶ ἐμερίμων περὶ τῶν ἐπαιγουσῶν ἐπισκευῶν τῶν ἱερῶν τῆς ἀρχῆς ταύτης τὸ ὄνομα ἐγινώσκουμεν ἐκ τοῦ Ἀθηναίου (Σ' σ. 235d.). Ἐπειτα δ' ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀστυνόμων, ὧν πέντε μὲν ἦρχον ἐν τῷ ἄστεϊ πέντε δ' ἐν Πειραιεῖ, καθῆκον δ' εἶχον νὰ ἐπιβλέπωσι τὰς μουσουργοὺς ἐπαίρας ὅπως μὴ λαμβάνωσι μισθὸν μείζονα τοῦ κεκανονισμένου, καὶ τοὺς κοπρολόγους ὅπως μὴ ρίπτωσι τὰς συναγομένας ἀκαθαρσίας ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῆς πόλεως, ἀλλὰ δύο περίπου χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ τείχους ἐκώλυσεν προσέτι οἱ ἀστυνόμοι τοὺς ἰδιοκτήτας οἰκιῶν νὰ οἰκοδομῶσιν ἐπὶ τῶν ὁδῶν, ἢ νὰ ἔχωσιν ἐν ταῖς οἰκίαις ἐξώστας ἢ ὑπερῶα ὑπερέχοντα τῆς ὁδοῦ, ἢ ν' ἀνοίγωσι παράθυρα εἰς τὴν ὁδόν, ἢ δι' ὀχετῶν νὰ χύνωσι τὰ ὑέτεια ὕδατα ἀπὸ τῶν στεγῶν εἰς τὴν ὁδόν. Καὶ τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς δὲ φονευομένους ἀπεκόμιζον οἱ ἀστυνόμοι διὰ δημοσίων ὑπηρετῶν, ἐκτελοῦντες αὐτῷ ἔργα, ἅτινα νῦν περιλαμβάνονται εἰς τὰ τῆς δικαστικῆς ἀστυνομίας.

Ἐν τῷ 51 κεφ. πραγματεύεται περὶ ἄλλων μορίων τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς περὶ τῶν ἀγορανόμων, δέκα καὶ τούτων, ἐπιμελουμένων ὅπως τὰ ὄνια ἁθρολὰ καὶ καθαρὰ πωλῶνται καὶ τοῦτο μὲν ἦτο βεβαίως τὸ κυριώτατον τῶν ἀγορανόμων καθῆκον, δὲν μνημονεύονται ὅμως καὶ ἄλλα ἔργα αὐτῶν, εἰς τὴν ἢ φύλαξις τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐκοσμίας, ἢ εἰσπραξίς τῶν τελῶν, τοῦ τε ἐπὶ τῶν ὀνίων καὶ τοῦ ξενικοῦ, καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἐπισκευῆς τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ οἰκοδομημάτων. Ἐπειτα περὶ τῶν μετρονόμων, ὧν τὸν ἀριθμὸν δέκα ὄντων ἐπίσης τὸ πρῶτον νῦν μανησόμεν ἀσφαλῶς· οὗτοι εἶχον ἐπιμέλειαν ὅπως οἱ πωλοῦντες ποιοῦνται χρῆσιν μέτρων καὶ σταθμῶν συμφώνων πρὸς τὰ δημόσια. Αἱ λοιπαὶ δύο

ἀστυνομικαὶ ἀρχαί, ἡ τῶν σιτοφυλάκων καὶ ἡ τῶν ἐμπορίου ἐπιμελη-
τῶν, σκοπὸν εἶχον τὴν ἐπιβλεψὶν τῆς πωλήσεως τοῦ σίτου καὶ τοῦ ἄρ-
του καὶ τὴν πρόληψιν καταχρήσεων ἐν ταῖς ἀγοραπωλησίαις. Πρὸς
ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου σιτοδείας ἠναγκάζοντο οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες
καὶ ἐν εὐφορίᾳ ἐπρομηθεύοντο ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὸ ἐν τρίτον περίπου
τοῦ καταναλισκόμενου σίτου, νὰ περιορίζωσι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπο-
ρίου, ματαιοῦντες τὰ κερδοσκοπικὰ τεχνάσματα τῶν σιτοπωλῶν. Οἱ
μὲν λοιπὸν σιτοφύλακες ἐπεμελοῦντο ὅπως ὁ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐναποθη-
κευμένος σῖτος πωλῇται εἰς δίκαιαν τιμὴν, καὶ οἱ μυλωθροὶ πωλῶσι τὰ
τῶν κριθῶν ἄλευρα εἰς τιμὴν ἀνάλογον τῇ τῆς κριθῆς καὶ τὸν ἄρ-
τον ἀναλόγως τῇ τιμῇ τοῦ σίτου· αὐτοὶ δ' ἐκανόνιζον καὶ τὸ βά-
ρος τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἕκαστος ἄρτος. Οἱ δ' ἐμπορίου ἐπι-
μεληταὶ ὑπεχρέουν τοὺς φορτωτάς σιτοφόρων πλοίων καταπλεόντων
εἰς τὸν Πειραιᾶ νὰ κομίζωσι τὰ δύο τρίτα τοῦ σίτου εἰς τὸ ἄστυ, διότι
κατὰ τοὺς ἀττικoὺς νόμους ἀπηγορεύετο εἰς Ἀθηναίους ἐμπόρους νὰ
κομίσωσιν ἄλλαχόσε σῖτον. — Εἰς τὰς ἀστυνομικὰς ἀρχὰς πρέπει νὰ
τάζωμεν καὶ τοὺς πέντε ὁδοποιούς, οἵτινες ἔργον εἶχον νὰ ἐπισκευά-
ζωσι τὰς ὁδούς διὰ δημοσίων ἔργατῶν· περὶ τούτων ὁμῶς πραγμα-
τεύεται ἐν τῷ 54 κεφ. Οὐδὲν δὲν λέγει ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῆς σπου-
δαιοτάτης, ἀστυνομικῆς ἐπίσης, ἀρχῆς τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν κρηνῶν, ἧς
μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς ἀναφέρει ἐν κεφ. 43 ὡς
εἶδομεν. Ὁμοίως οὐδὲν λέγει περὶ γυναικονόμων, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι
εἶνε ὀρθὴ ἡ καταπολεμηθεῖσα ὑπὸ τινων γνῶμη τοῦ Boeckh, ὅτι κα-
τεστάθη τὸ πρῶτον ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως.

Ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφ. διαλαμβάνει περὶ τῶν ἑνδεκα καὶ περὶ τῶν
εἰσαγωγέων. Οἱ ἑνδεκα ἦσαν κληρωτὴ ἀρχὴ ἐκτελεστικὴ καὶ δικα-
στικὴ ἅμα, ἐκτελοῦσα καὶ ἐπιβάλλουσα σωματικὰς ποινὰς (φυλάκισιν,
θανάτωσιν) καὶ ἐφορεύουσα ἐπὶ τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας τῶν ἀτί-
μων. Λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀρχόντων, οὐδεμίαν δ'
ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν ἐπὶ Κλεισθέους διαίρεσιν τῶν φυλῶν, ὑπῆρχε
καὶ ἐπὶ Σόλωνος, ὡς διδασκόμεθα ἐκ τοῦ κεφ. 7 τῆς Ἀθ. Πολιτείας.
Τὰ τῶν ἑνδεκα καθήκοντα διαγράφει λεπτομερῶς ὁ Ἀριστοτέλης, διευ-
κρινῶν πολλὰ ἀμφίβολα, κυρῶν δὲ τὰς μαρτυρίας μεταγενεστέρων τινῶν
γραμματικῶν περὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἀρχόντων τούτων ἐν τῇ ἀπα-
γωγῇ κακουργῶν καὶ ἐν ταῖς ἐνδείξεσιν· αἱ μαρτυρίαι ἐκεῖναι ἐκρίνοντο
ἀνάξια πίστεως, ἀλλὰ νῦν καταφαίνεται ὅτι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἀθην.
Πολιτείας. — Ἐπειτα δ' ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ πραγματεύεται περὶ
τῶν εἰσαγωγέων, ὧν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα παρεφθαρμένον (ἐπαγωγαῖς)

ἔφερετο ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Πολυδεύκου (H' 93. 101). ἦσαν δ' οὗτοι πέντε καὶ οὐχὶ δέκα, ὡς ὑπετίθετο. Ἡ κληρωτὴ αὕτη ἀρχὴ δὲν εἶχε διοικητικὰ καθήκοντα, ἀλλὰ μόνον δικαστικά, εἰσῆγε δηλαδὴ εἰς τὸ δικαστήριον δίκας τινάς, ἐξ ἐκείνων ὅσαι διὰ τὴν φύσιν αὐτῶν ἔπρεπε ἐντὸς βραχείας προθεσμίας, ἐντὸς μηνός, νὰ ἐκδικάζωνται. Κυρίως εἰπεῖν πᾶσαι αἱ δίκαι (πλὴν τῶν φονικῶν) ἦσαν ἔμμηνοι, διότι ὑπεχρεοῦντο οἱ ἡγεμόνες τῶν δικαστηρίων νὰ εἰσάγωσι ταύτας εἰς τὸ δικαστήριον ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν· ἀλλ' εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένας ἐμμήνους δὲν ἐπετρέπετο ἀναβολὴ τῆς ἐκδικάσεως, ὡς εἰς τὰς λοιπὰς. Τοικῦται δὲ δίκαι ὑπὸ τῶν εἰσαγωγέων εἰσαγόμεναι ἦσαν αἱ περὶ ἀποδόσεως προικός, αἱ ἀφορῶσαι εἰς δάνεια ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ μέχρι 12 % καὶ αἱ περὶ προκαταβολῆς τοῦ κεφαλαίου ἐμπορικῆς τινος ἐπιχειρήσεως· προσέτι δ' αἱ δίκαι αἰκίας, καὶ αἱ ἐρανικαὶ ἦτοι αἱ κατὰ τῶν καθυστερούντων μηνιαίαν δόσιν εἰς κοινὸν ἐρανιστῶν, πιθανῶς δὲ καὶ κατὰ τῶν μὴ ἀποτινόντων ὄφλημα ἐξ ἐράνου, καὶ αἱ κοινωνικαί, αἵτινες καὶ ἐν χωρίῳ τινὶ τοῦ Δημοσθένους (περὶ συμμορ. 16) παρανοηθέντι μνημονεύονται· αὗται δ' ὡς εἰκάζει ὁ Lipsius ἀνεφέροντο εἰς τὰς διαφορὰς σωματείων παρισταμένων ἐν δικαστηρίοις ὡς νομικῶν προσώπων· ἔπειτα αἱ ἀφορῶσαι εἰς διαφορὰς περὶ κυριότητος δούλων καὶ ὑποζυγίων, αἱ τριηραρχικαὶ ἦτοι αἱ κατὰ τριηράρχων πρὸ πάντων περὶ ἀποδόσεως τῆς τριήρους ἐν καλῇ καταστάσει καὶ τελευταῖον αἱ τραπεζιτικαί· οἱ τραπεζίται ἔνεκα τῆς φύσεως τοῦ ἔργου τῶν εἶχον μεγάλην πίστιν, διὸ καὶ ἐξαιρετικὴ ὠρίζετο διαδικασία διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὰς κατ' αὐτῶν δίκας. Δὲν περιλαμβάνονται δ' εἰς τὰς ἐμμήνους καὶ αἱ ἐμπορικαί, ὡς τινες ὑπέλαβον, διότι ταύτας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους εἰσῆγον οἱ θεσμοθέται (κεφ. 59, 5). Ἐμμηνοὶ ἐπίσης ἦσαν καὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἀποδεκτῶν εἰσαγόμεναι δίκαι, αἱ ἀφορῶσαι εἰς διαφορὰς ἀναφυσμένους κατὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν τελῶν· ταύτας ἂν μὴ ὑπερέβαινον τὰς 10 δραχμάς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δικάζωσιν αὐτοί, τὰς δ' ἄλλας εἰσῆγον εἰς τὸ δικαστήριον.

Τὸ 53 κεφάλαιον περιέχει πολυτιμοτάτας εἰδήσεις περὶ τῶν τεσσαράκοντα ἢ κατὰ δῆμους δικαστῶν, καὶ περὶ τῶν διαιτητῶν, ἐν παρόδῳ δὲ καὶ περὶ τοῦ καταλόγου. Ἀσαφῆ σφόδρα ἦσαν τὰ περὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας, ἔνεκα παρερμηνείας χωρίων τινῶν τοῦ κειμένου περὶ τῶν διαιτητῶν καὶ τῶν ἐπωνύμων, πολλὴ προῆλθε σύγχυσις. Νομίζομεν ὅμως ὅτι δι' ἀκριβεστέρας ἐρμηνείας διευκρινοῦνται τὰσαφῆ καὶ διαλύεται πᾶσα ἀμφιλογία περὶ τε τοῦ ἔργου τῶν διαιτητῶν καὶ περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν

ἐπωνύμων ἀρχόντων. Πρὸς τοῦτο ἀναγκαίαν κρίνομεν λεπτομερεστέραν ἀνάλυσιν τῶν ἐν τῷ προκειμένῳ κεφαλαίῳ.

Τοὺς κατὰ δῆμους δικαστὰς κατασκεύασεν ὁ Πεισίστρατος, ὡς ἐκ τοῦ κεφ. 16 διδασκόμεθα, ὅπως μὴ ἀναγκάζονται οἱ ἔχοντες δίκας ἀγρόται νὰ καταβαίνωσιν εἰς τὸ ἄστυ καὶ παραμελῶσι τῶν ἀγρῶν. Ὅθεν ὑπήγαγεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν τὰς δίκας τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς οἰκούντων, ἐν ᾧ αἱ τῶν ἐν ἄστει εἰσήγοντο εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ἐδίκαζον τὰς δίκας ἐκεῖνας οἱ κατὰ δῆμους δικασταὶ περιοδεύοντες, διὸ παραβάλλονται πρὸς τοὺς παρὰ Πέρσαις δικαστὰς τῶν περιχώρων, οὓς ἀναφέρει ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἰστ. Α' 34) καὶ πρὸς τοὺς παρ' Ἀγγλοῖς *Itinerantjudges*. Καταργηθεῖσα δ' ἡ ἀρχὴ αὕτη πιθανῶς ἅμα τῇ καταλύσει τῆς τυραννίδος, κατεστάθη καὶ πάλιν ἐν ἔτει 453/2 π. Χ. ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν κεφ. 26. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, τριάκοντα πρότερον ὄντων, μετὰ τὴν ὀλιγαρχίαν τῶν Τριάκοντα ἠύξηθη κατὰ δέκα αἰσεί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τριάκοντα», ὡς παρατηρεῖ ὁ Πολυδεύκης. Μετὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐκαλοῦντο «οἱ τετταράκοντα», διετερεῖτο ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἡ χρῆσις τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος «οἱ κατὰ δῆμους δικασταί», καίτοι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος, ἂν μὴ καὶ ἀπὸ τῶν μέσων αὐτοῦ, δὲν ἐδίκαζον τὰς τῶν ἀγροτῶν δίκας, ἀλλὰ καθήκοντα εἶχον ἄλλα, περὶ ὧν μετὰ μικρὸν θὰ διαλάβωμεν. Ἦσαν δὲ κληρωτοί, ἂν καὶ χειροτενητοὺς λέγει αὐτοὺς μεταγενέστερός τις γραμματικὸς· ἀλλ' ἡ περὶ τούτου μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι ἀναμφισβήτητος, κυρουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (κατὰ Ἰμοκρ. 112). Ἐκληροῦντο δὲ τέσσαρες ἐξ ἐκάστης φυλῆς, ἀποτελοῦντες δέκα τετραμελῆ τμήματα, ὧν ἕκαστον ἐδίκαζεν ἀνὰ μίαν τῶν δέκα φυλῶν· ὠρίζετο δ' ἡ ἀρμοδιότης ἐκάστου τμήματος ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ ἐναγομένου (τοῦ φεύγοντος), ὃν ἐδίκαζον οἱ εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν ἀνήκοντες τέσσαρες δικασταί. Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τῶν πολιτῶν ἐδίκαζον οἱ τεσσαράκοντα καὶ τοὺς δούλους καὶ τοὺς μετοίκους, διὰ μὲν τὰς πρὸς τοὺς δούλους δίκας ἀρμόδιον ἦτο τὸ τὴν φυλὴν τοῦ κεκτημένου δικάζον τμήμα (ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἰσαῖος), διὰ δὲ τὰς πρὸς τοὺς μετοίκους τὸ τμήμα εἰς ὃ παρεπέμποντο ὑπὸ τοῦ πολέμαρχου, ὑπὸ τούτου κληρούμεναι. (Ἀθην. πολιτ. κεφ. 58). Ἡ δικαιοδοσία τῶν τεσσαράκοντα περιελάμβανε πάσας τὰς δίκας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἐξαιρουμένων τῶν ἐμμήνων, τῶν ὑπὸ τῶν εἰσαγωγέων καὶ τῶν ἀποδεκτῶν δικαζομένων, καὶ τῶν πλείστων τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, ὅς εἰσῆγεν ὁ ἄρχων. Ἐδίκαζον, ὡς λέγει ὁ Ἰσοκράτης, «τοὺς ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ἀδικούντας». Καὶ τὰ μὲν μικρὰ συναλλάγματα,

τὰ μέχρι δέκα δραχμῶν, ἐδίκαζον αὐτοὶ ἀνεκκλήτως, διότι, ὡς ἀλλαχοῦ παρατηρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Δ' 13 σ. 1300 β') «δεῖ καὶ περὶ τούτων γίνεσθαι κρίσιν, οὐκ ἐμπίπτει δὲ εἰς δικαστῶν πλῆθος». Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτο τὸ τίμημα παρέδιδον εἰς τοὺς διαιτητάς, ὀριζομένων διὰ κλήρου τῶν δικῶν, ἃς ἕκαστος αὐτῶν ὤφειλε νὰ δικάσῃ.

Τὰ περὶ διαιτητῶν ἐκτίθενται ἐνταῦθα ἐν συνειρμῷ καὶ σαφηνίζονται αἱ περὶ τούτων συγκεχυμέναι εἰδήσεις μεταγενεστέρων γραμματικῶν· ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους δ' ὁδηγούμενοι δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν ὀρθῶς χωρία τινὰ τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων, δυσνόητα θεωρούμενα. Περιττὸν κρίνωμεν νὰ κάμωμεν λόγον περὶ τῶν πλημμελῶν συμπερασμάτων εἰς ἃ παρήγαγε πολλοὺς τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ἢ παρερμηνεία τῶν χωρίων τούτων καὶ τινος ἀττικῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Ραγκβῆ ἐκδοθείσης τὸ πρῶτον (Ant. hell. 1463), περιοριζόμεθα δ' εἰς τὴν ἀνάλυσιν μόνον τῶν παρ' Ἀριστοτέλει εἰδήσεων. Διαιτηταὶ ἐγίνοντο οἱ ἄγοντες τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος καὶ μὴ ὑποχρεούμενοι πλέον εἰς στράτευσιν· ὤφειλον δὲ νὰ ἐκπληρώσωσιν ἐπὶ ἓν ἔτος τὰ δικαστικὰ ταῦτα καθήκοντα, διότι ἄλλως κατεδικάζοντο εἰς ἀτιμίαν· τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ἀπηλλαγμένοι (ἀτελεῖς) ἦσαν οἱ ἀποδημοῦντες μόνοι ἢ ὅσοι ἔτυχε νὰ ἄρχωσιν ἀρχὴν τινα κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος. Παραλαμβάνοντες οἱ διαιτηταὶ τὰς ὑποθέσεις παρὰ τῶν τεσσαράκοντα ἐποιοῦντο πρῶτον ἀπόπειραν συμβιβασμοῦ, μὴ ἐπιτυγχανομένου δὲ τούτου, ἀπεφαίνοντο τὰς διαίτας, ὁμνύοντες ἕκαστος τὸν ὠρισμένον εἰς τοὺς δοκιμαζομένους ἄρχοντας καὶ τοὺς μάρτυρας ὅρκον (βλ. κεφ. 55). Καὶ ἂν μὲν οἱ ἀντίδικοι παρεδέχοντο τὴν ἀπόφασιν ἐτελείωνεν ἡ δίκη· ἂν δ' ὁ ἕτερος αὐτῶν ἔκαμνεν ἔφεσιν εἰς τὸ δικαστήριον, οἱ διαιτηταὶ συνῆγον τὰς μαρτυρίας καὶ τὰς προκλήσεις πρὸς προσαγωγὴν ἐγγράφων ἢ μαρτυριῶν, καὶ τοὺς νόμους, οὓς ἐπεκλήθησαν ἑκάτεροι, καὶ ἐνέβαλλον πάντα εἰς χαλκοὺς καδίσκους (ἐχίνους), χωριστὰ μὲν τὰ τοῦ ἐνάγοντος, χωριστὰ δὲ τὰ τοῦ ἐναγομένου, σφραγίσαντες δὲ τοὺς ἐχίνους καὶ προσαρτήσαντες τὴν ἀπόφασιν τοῦ διαιτητοῦ γεγραμμένην ἐν γραμματείῳ, παρέδιδον εἰς τοὺς δικάζοντας τὴν φυλὴν τοῦ ἐναγομένου· οὗτοι δὲ παραλαβόντες εἰσῆγον τὰς μὲν μέχρι χιλίων δραχμῶν εἰς δικαστήριον συγκροτούμενον ἐκ διακοσίων καὶ ἐνὸς δικαστῶν, ἥτοι τοῦ κατωτάτου πρὸς συγκρότησιν ἡλιαστικοῦ δικαστηρίου ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ, τὰς δὲ ἄνω τῶν χιλίων δραχμῶν εἰς δικαστήριον ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐνός· (ὁ περιττός ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν ὠρίζετο πρὸς ἀποφυγὴν ἰσοψηφίας). Τὸ δικαστήριον δ' ἀπεφάσιζεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσαχθέντων αὐτῷ στοιχείων, καὶ οὔτε εἰς τὸν ἐφεσιβάλλοντα, οὔτε

εἰς τὸν ἐφεσίβλητον ἐπετρέπετο νὰ προσθέσῃ ἐπιχείρημά τι εἰς τὰ ἀναπτυχθέντα ἐνώπιον τοῦ διαιτητοῦ, οὐδὲ εἰς τοὺς δικαστάς νὰ ἐφαρμόσῃ νόμον ἄλλον παρὰ τοὺς μνημονευθέντας ἐν τῇ διαίτῃ. Κατὰ διαιτητοῦ ἀδικήσαντος ἡδύνατο νὰ γείνῃ εἰσαγγελία ὑπὸ τοῦ ἀδικηθέντος ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ ἡ εἰσαγγελία δὲν εἰσήγето ὡς συνήθως διὰ τῆς βουλῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἶτα εἰς τὸ δικαστήριον, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς τοὺς συναδέλφους τοῦ ἀδικήσαντος δικιτητάς, οἵτινες ἂν ἔκρινον αὐτὸν ἐνοχον κατεδίκαζον εἰς ἀτιμίαν· εἶχεν ὅμως ὁ καταδικασθεὶς διαιτητῆς τὸ δικαίωμα ἐφέσεως. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ὀρίζει ὁποῖον τὸ ἀδίκημα, καθ' οὗ ἐπετρέπετο ἡ εἰσαγγελία· προδήλως δὲν θεωρεῖτο τοιοῦτο ἡ πεπλανημένη δικαστικὴ ἀπόφασις, ἀφ' οὗ οἱ δικασταὶ δὲν ὑπεῖχαν κατὰ γενικὸν κανόνα εὐθύνας, καὶ διὰ τῆς ἐφέσεως ἐπληρωροῦτο τὸ κακόν. Μᾶλλον δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀδίκημα θεωρεῖτο ἡ ἄρνησις διαίτης ἢ ἡ δολία παράλειψις τινων τῶν εἰς τοὺς ἐχίνους ἐμβαλλομένων στοιχείων τῆς κρίσεως.

Ἐν τῷ περὶ τῶν διαιτητῶν νόμῳ δὲν ἀνεγράφετο τὸ ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, πιθανώτατα ὅμως ἀντὶ τούτου ὠρίζετο ὅτι οἱ τεσσαράκοντα λαβόντες τὴν στήλην τὴν ἔχουσαν ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου τῶν ἐπωνύμων διένεμον τὰς διαίτας τοῖς ἐγγεγραμμένοις εἰς αὐτήν. Ὅπως δὲ καταδείξῃ ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι οὗτοι ἦγον τὸ ἐξηκαστὸν ἔτος, ποιεῖται παρέκκασιν τινα περὶ ἐγγραφῆς τῶν ἐφήβων, καὶ ἐκ ταύτης λαμβάνων ἀφορμὴν ἑτέραν περὶ τῆς προσκλήσεως ἡλικιῶν πρὸς στρατείαν.

Ὁ πρῶτος τῶν ἐννέα ἀρχόντων καλεῖται παρὰ μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι (Παυσ. Γ' ια' 2. Πολυδ. Η. 89. Ἡσύχ. ἐν λ.) καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς νεωτέραις (τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ.) ἀρχων ἐπώνυμος. Ἀλλ' ἐν τοῖς παλαιότεροις χρόνοις ἐκαλεῖτο ἀπλῶς ἀρχων, προσεπεκαλεῖτο δὲ καὶ ἐπώνυμος ἐπὶ τινα ἔτη μόνον, καὶ τοῦτο οὐχὶ διότι ἀπ' αὐτοῦ ἠριθμεῖτο ὁ χρόνος, ἀλλὰ διότι ἔδιδε τὸ ὄνομα εἰς ἡλικίαν στρατευσίμων, τῶν κατὰ τὴν ἀρχοντείαν αὐτοῦ ἐγγραφέντων εἰς τοὺς ἐφήβους· δηλονότι ἦτο ἐπώνυμος ἡλικίας καὶ οὐχὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Διετήρει δὲ τὴν ἐπικλήσιν ταύτην ἐφ' ὅσον χρόνον ἦσαν ὑπόχρεοι πρὸς στρατεύειν οἱ ἐπὶ τῆς ἀρχοντείας αὐτοῦ ἐγγραφέντες ἐφηβοί, ἦτοι ἐπὶ ἔτη 42, διότι πᾶς Ἀθηναῖος ἦτο ὑπόχρεως πρὸς στρατεύειν ἀπὸ τοῦ 18 ἔτους τῆς ἡλικίας του μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 59. Ὅθεν πάντες οἱ ἄρξαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου τῶν ἐννέα ἀρχόντων δὲν ἐλέγοντο καὶ ἐπώνυμοι, ἀλλ' ἐκ τούτων μόνον 42 ἐκάστοτε. Οἱ ἐφηβοὶ ἐγγραφόμανοι πρότερον μὲν ἐνεγράφοντο εἰς λελευκωμένα γραμματεῖα, κατὰ δὲ τοὺς χρό-

νους τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς στήλην χαλκῇν, ἥτις ἴστατο πρὸ τοῦ βουλευτηρίου παρὰ τοὺς ἐπωνύμους. Ἐπεγράφετο δὲ εἰς τὴν στήλην τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος καὶ τὸ τοῦ πρὸ ἐτῶν 42 ἄρξαντος, ἥτοι τοῦ ἐπωνύμου τῆς ἡλικίας τῶν ἀπαλλαγέντων κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τῆς πρὸς στρατεύσιν ὑποχρεώσεως καὶ διαιτησάντων· οὗτος δ' εἶνε «ὁ ἐπώνυμος ὁ τῷ πρότερον ἔτει δεδαιτηκός». "Οθεν ἂν περιεσφύζοντο πᾶσαι αἱ στήλαι αἱ ἀναγράφουσαι τὰ ὀνόματα τῶν ὑποχρέων πρὸς στρατεύσιν ἐν τινι ἔτει· θὰ ἀνεγινώσκωμεν ἐπιγεγραμμένα ἐν αὐταῖς τὰ ὀνόματα 84 ἀρχόντων, ἐξ ὧν ἐν μὲν θὰ ἦτο τὸ τοῦ ἄρχοντος, ἐπωνύμου τῆς πρώτης ἡλικίας τῶν δεκαοκταετῶν ἐφήβων, τὰ δὲ λοιπὰ τῶν κατὰ τὰ πρότερα ἔτη ἄρξάντων, καὶ ἐκ τούτων 41 τῶν ἐπωνύμων τῶν ἡλικιῶν καὶ 42 τῶν δεδαιτηκόντων. Ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι εἶχομεν πλήρη τὸν κατάλογον τῶν στρατευσίμων τοῦ ἔτους 342 π. Χ. ἥτοι καὶ τὰς 42 στήλας καὶ τὰ γραμματεῖα, ἐν οἷς ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐν τῇ στήλῃ τοῦ ἔτους τούτου πρὸ τῶν ὀνομάτων τῶν συμπληρωσάντων τὸ 17 ἔτος τῆς ἡλικίας των Ἀθηναίων θὰ ἦτο ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἄρχοντος Σωσιγένους καὶ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ τῷ πρότερον ἔτει δεδαιτηκός ἥτοι τοῦ ἐν ἔτει 385 ἄρξαντος Δεξιθέου. Οἱ ἐπὶ τούτου ἐγγραφέντες ἐφηβοί, τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος ἄγοντες τῷ 343 διήτησαν τότε τὰς διαίτας, τῷ δὲ 342 ἔπρεπε νὰ ἐκλεχθῶσι διαιτηταὶ οἱ ἐπὶ Διειτρέφους τοῦ διαδόχου τοῦ Δεξιθέου ἐγγραφέντες. Ὁ Διειτρέφης θὰ ἦτο ὁ τελευταῖος τῶν ἐπωνύμων, οὗ τὴν στήλην λαβόντες οἱ τεσσαράκοντα διένειμαν τὰς διαίτας τοῖς ἐγγεγραμμένοις ἐν αὐτῇ. Θὰ εἶχομεν δ' ἐν ταῖς 42 στήλαις τὰ ὀνόματα τῶν ἀπὸ τοῦ 426-342 π. Χ. κληρωθέντων ἀρχόντων. Οἱ δὲ τῷ 342 π. Χ. ἐπὶ Σωσιγένους ἐγγραφέντες ὄφειλον νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς διαιτηταὶ ἐπὶ Ἡγεμάχου, τῷ 300 π. Χ. ἂν διατηρεῖτο τότε ὁ περὶ διαιτητῶν νόμος. — Προστίθῃσι δ' ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι καὶ πρὸς τὰς στρατείας ἔκαμνον χρῆσιν τῶν ἐπωνύμων· ἦσαν δ' αὗται αἱ λεγόμεναι στρατεῖαι ἐν τοῖς ἐπωνύμοις· ὅσας ἀπεφασίζετο ὑπὸ τοῦ δήμου ἢ ἐπιστράτευσις, ὡς λέγομεν σήμερον, ἡλικιῶν τινων, ὠρίζοντο αὗται διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ ἐπωνύμου, τῶν ἐν ἐκάστη στήλῃ ἐπιγεγραμμένων, μνημονευομένων μόνων τῶν ἐν ταῖς στήλαις τῆς πρώτης καὶ τῆς τελευταίας τῶν καλουμένων ἡλικιῶν· «προγράφουσιν ἀπὸ τίνος ἄρχοντος καὶ ἐπωνύμου μέχρι τίνων δεῖ στρατεύεσθαι.» — Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀθήναις πλὴν τῶν ἐπωνύμων τῶν ἡλικιῶν ἦσαν καὶ ἄλλοι ἐπώνυμοι, ἀναφέρει καὶ τούτους ὁ Ἀριστοτέλης ὅπως μὴ ἐπέλθῃ τις σύγχυσις· «εἰσὶ γὰρ ἐπώνυμοι δέκα μὲν οἱ τῶν φυλῶν, δύο δὲ καὶ τετταράκοντα οἱ τῶν ἡλικιῶν.» Οἱ τῶν φυλῶν ἐπώνυμοι ἦσαν μυθικοὶ ἥρωες,

ἐξ ὧν ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐπὶ Κλεισθένους αἱ δέκα φυλαί : «Ταῖς δὲ «φυλαῖς ἐποίησεν ἐπωνύμους ἐκ τῶν προκριθέντων ἑκατὸν ἀρχηγετῶν αὐτοὺς ἀνείλεν ἡ Πυθία δέκα» (κεφ. 24).

Καὶ ἐκ τοῦ 54 κεφαλαίου πολλὰ διδασκόμεθα ἄγνωστα· ὁμιλεῖ πρῶτον περὶ τῶν ὁδοποιῶν, ὧν ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, εἶτα δὲ περὶ τῶν λογιστῶν, διαφωτίζων τὰ περὶ τοῦ παρ' Ἀθηναίοις συστήματος τοῦ ἐλέγχου τῶν ἀρχόντων. Οἱ δέκα κληρωτοὶ λογισταί, ἄλλοι παρὰ τοὺς ἐν κεφ. 48 ἀναφερομένους λογιστὰς τῆς βουλῆς, ἔχοντες βοηθοὺς δέκα κληρωτοὺς ἐπίσης συνηγόρους (οἵτινες πιθανῶς ὑπεστήριζον τὰς κατηγορίας ἐν τοῖς δικαστηρίοις) ἐξήλεγχον πάντας τοὺς ἄρχοντας μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν (κατὰ τῶν μὴ διδόντων λόγον ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀλογίου ἐγράφετο δίκη, ὡς ἄλλοθεν γινώσκομεν)· εἰσῆγον δ' οἱ λογισταὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἀρχόντων εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ οἱ κριθέντες ἔνοχοι κλοπῆς δημοσίων χρημάτων κατεδικάζοντο νὰ πληρώσωσι δεκαπλοῦν τὸ κλαπὲν ποσόν, οἱ δ' ἔνοχοι δωροδοκίας (δώρων) δεκαπλοῦν ἐπίσης τὸ ληφθέν· ἂν δ' ἰδιώτην τινὰ ἠδίκησαν κατεδικάζοντο εἰς ἀπότισιν ἀπλοῦ τοῦ τιμήματος διὰ τῆς ἀδικίου δίκης, περὶ ἧς μανθάνομεν νῦν ἀκριβῶς τί ἦτο. Καὶ ἂν μὴ ἀπέτινον πρὸ τῆς ἐνάτης πρυτανείας, τὸ ἀπλοῦν μὲν ἐδιπλοῦτο, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ δεκαπλοῦν. Ἐπειτα διαλαμβάνει περὶ τῶν γραμματέων, διακρίνων σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων τοὺς πρότερον μὴ ἐπαρκῶς διακεκριμένους τρεῖς γραμματεῖς· τὸν κατὰ πρυτανείαν, ὅστις δὲν ἦτο βουλευτής, ὡς ὑπετίθετο, ἀλλὰ παρεκάθητο τῇ βουλῇ καὶ τὰ ψηφίσματα ἐφύλκτε, χειροτονητὸς δ' ὢν πρότερον εἶχε γείνη κληρωτὸς ἐπὶ Ἀριστοτέλους· δεύτερον τὸν ἐπὶ τοὺς νόμους γραμματέα, παρακαθήμενον ἐπίσης τῇ βουλῇ, ἔργον δ' ἔχοντα ν' ἀντιγράφη τοὺς νόμους, καὶ τρίτον τὸν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς καλούμενον «γραμματέα τοῦ δήμου», παρὰ δὲ τῷ Θουκυδίδῃ (Ζ' 10) «γραμματέα τῆς πόλεως», ἔργον μόνον ἔχοντα ν' ἀναγινώσκη ἐν τῇ βουλῇ ἢ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ δημόσια γράμματα· οὗτος ἦτο χειροτονητὸς, διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Dareste, ἦτο χρεῖα νὰ ἔχη λαμπρὰν φωνήν, ἐν ᾧ διὰ τοῦ κλήρου ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐκλεχθῇ ποτε ἰσχνόφωνός τις ἢ ἄφωνος, ἄχρηστος πρὸς τὸ ἔργον. — Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ διαλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης καὶ περὶ τῶν ἱεροποιῶν, οἵτινες δὲν ἦσαν ἱερεῖς, ἀλλὰ δημόσιοι ἄρχοντες φροντίζοντες περὶ ἐκτελέσεως θρησκευτικῶν καθηκόντων τῆς πόλεως. Τούτων ὑπῆρχον δύο δεκαμελῆ συνέδρια, ὡς τὸ πρῶτον νῦν μανθάνομεν, διότι οἱ μεταγενέστεροι γραμματικοί, οἵτινες ἐκ τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας παρέλαβον τὰ περὶ τούτων, παραλείπουσι τὴν διάκρισιν. Οἱ μὲν τούτων ἑκαλοῦντο αἱ ἐπὶ τὰ ἐκθύματα, ἦτοι οἱ ἐπιμελούμενοι

τῶν ἐξιλαστηρίων θυσιῶν, διότι ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει πιθανώτατα ἢ λέξις, ἣν ἄλλως ἄλλοι ἐρμηνεύουσιν ἢ διορθοῦσι¹, καὶ ἔθυσον τὰ κατὰ μαντείας ἱερὰ καὶ μετὰ τῶν μάντεων ἔθυσον ἐπὶ αἰσίσις οἰωνοῖς. Οἱ δὲ ἐκαλοῦντο «οἱ κατ' ἐνιαυτὸν» καὶ ἔθυσον θυσίας τινὰς καὶ διώκουν τὰς πεντετηρίδας ἀπάσας πλὴν τῶν Παναθηναίων· προστίθῃσι δ' ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι πέντε τοιαύτας μεγάλας ἐορτάς κατὰ τετραετίαν ἀγομένας εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι. Μία μὲν ἦτο ἡ εἰς Δῆλον, ἣν ὡς ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης (Γ' 104) ἀνενέωσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν χειμῶνα τοῦ 426 π. Χ. δευτέρα δὲ τὰ Βραυρώνια, ἀγομένη εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Βραυρωνί τῆς Ἀττικῆς, τρίτη τὰ Ἡράκλεια, ὡς συμπληροῦται τὸ ἐν τῷ παπύρῳ ἐξίτηλον ὄνομα τῆς ἐορτῆς ἐκ τοῦ Δημοσθένους (π. παραπρ. 86. 125) τοῦ Ἀρποκρατίωνος καὶ τοῦ Πολυδεύκου (Η, 107), ἀγομένη ἐν Μαραθῶνι πιθανῶς· τετάρτη τὰ Ἐλευσίνια, ὡς συμπληροῦται τὸ ὄνομα τῆς ἐορτῆς, μνημονευομένης καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ἐλευσίνης ἐπὶ Κηφισοφῶντος ἄρχοντος, ἥτις καὶ τριετηρίδα αὐτόθι ἀναφέρει ('Αρχαιολ. ἐφημ. 1883 σ. 123 στ. 46. 49)· πέμπτη δὲ τὰ Παναθήναια. Παρατηρεῖ δ' ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι οὐδεμία τῶν ἐορτῶν τούτων ἐγίνετο ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ². Τὰ κατὰ τὰς ἐορτάς ταύτας ἐκανονίσθησαν πιθανῶς ἐπὶ Κηφισοφῶντος ἄρχοντος· τὸ περὶ τούτου χωρίον τοῦ κειμένου εἶνε ἐφθαρμένον, σαφῶς ὅμως ἀναγινώσκεται τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι τὸ βιβλίον συνεγράφη μετὰ τὸ 329—8 π. Χ. δηλαδή μετὰ τὴν ἀρχοντείαν τούτου.

Τελευταῖον λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ἐκληροῦντο καὶ ἐν Πειραιεὶ δῆ-

¹ Τὸ μέσον ἐκθύομαι σημαίνει ἀποτρέπω ἄγος διὰ θυσίας, διὰ θυσίας ἐξευμενίζω τοὺς θεούς· τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν φαίνεται ἔχον τὸ ῥῆμα καὶ εἰς ἐνεργητικὴν φωνὴν παρὰ Σοφοκλεῖ ('Ηλέκτρ. 571) «ὡς πατήρ ἀντίσταθμον τοῦ θεοῦ ἐκθύσειε τὴν αὐτοῦ κόρην»· ἡ Ἀρτεμις μνησιχακήσασα ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἄλσει τῆς φόνου ἐλάφου ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος κατεῖχε τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν τῇ Αὐλίδι· ἡναγκάσθη δ' ὁ Ἀγαμέμνων ὅπως ἐξευμενίσῃ τὴν θεὰν νὰ θύσῃ τὴν κόρην αὐτοῦ.—
² Ἐν τινι δὲ κωκῇ ἐπιγραφῇ (Paton and Hicks, The Inscr. of Cos ἀρ 44) τὸ ῥῆμα σημαίνει ἀπλῶς θύειν τεταγμένην τινὰ θυσίαν· «καὶ τὰ ἱερὰ ἐχθύσαντες κατὰ τὰ πάτρια».

³ Οὐχὶ ἐνιαυτῷ ὡς ἀναγινώσκουσιν οἱ Ὁλλανδοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ ἐκδόται, παραγόμενοι καὶ εἰς ἄλλας παραδιωρώσεις ἕνεκα τῆς ἀναγνώσεως ταύτης. Ἐν τῷ παπύρῳ κεῖται «ἐν τῷ αὐτῷ γίγνεται», εἶνε δ' ὑπὲρ τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ ῥήματος ἐπιγεγραμμένον πρὸς διόρθωσιν ΕΝ. «Ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ» εἶνε βεβαίως πρόχειρος διόρθωσις ὑποδεχθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Kenyon, ὅστις ὁμοίως ὁρθότατα παιῶν δὲν εἰσέγαγεν αὐτὴν εἰς τὸ κείμενον, διότι ἴσα ἴσα ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ (τῷ γ' ἔτει ἐκάστης Ὀλυμπιάδος) ἐγίνοντο τὰ Δῆλια καὶ τὰ Παναθήναια, πιθανῶς δὲ καὶ τὰ Ἡράκλεια.

μαρχος καὶ ἐν Σαλαμῖνι ἄρχων, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι δὲν εἶνε βási-
μος ἡ γνώμη τῶν παραδεχομένων ὅτι ἡ Σαλαμὶς ἀπετέλει δῆμον τῆς
Ἀττικῆς ἀπὸ τοῦ Σόλωνος μέχρι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων· ἀφ' οὗ
ἀπεστέλλετο ἐκεῖσε ἄρχων ἦτο κληρουχία, καίτοι δὲν μνημονεύεται ἐν
κεφ. 62 μεταξὺ τῶν κληρουχιῶν.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

N. Γ. Πολίτης.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΚ ΚΑΪΡΟΥ ΕΙΣ ἈΝΩ ΑΙΓΥΠΤΟΝ. ΤΟ BARRAGE.

Τὸ Μπαρράζ

Μετὰ ὀκταήμερον ἐργασίαν ἐν Καίρῳ, καὶ πρὶν ἢ ἀναχωρήσω δι'
Ἀνω Αἴγυπτον, ἐπωφελήθην τῆς ἐκλεκτῆς συντροφιάς, ἐκ ξένων καὶ
ἡμετέρων ὧν καὶ μία Ἀθηναία δεσποινὶς καὶ ἐπεσκέφθην τὸ Barrage,
ἦτοι τὸ φράγμα τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ, ἐν ἐκ τῶν ἐκτάκτων τοῦ
αἰῶνος μας ἔργων, καὶ ἀληθὲς ἀριστούργημα καλαισθησίας, καὶ ὀχυ-
ρωτικῆς.

Ἡ ἀμάξοστοιχία ἀναχωρεῖ τὴν 8 καὶ 30 τῆς πρωῒας ὥραν, ἐκ τοῦ
πρὸς Μ. τοῦ Καΐρου σταθμοῦ. Διέρχεται τὰ χωρία Σούμπρα καὶ
Καλλιούμ, καὶ φθάνει, μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ
Barrage. Εἰς τὸν σταθμὸν τοῦτον ὑπάρχουσιν οἰκίσκοι τινὲς πλινθό-
κτιστοι καὶ ἐν μικρὸν ξενοδοχεῖον καὶ καφενεῖον. Ὅπως μεταβῇ τις
εἰς τὸ Barrage, εἰτέρχεται εἰς τὰς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τούτου κυ-
κλοφοροῦσας χάριν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῆς μεταφορᾶς ἀνθρώπων εἰς τὸ
χωρίον Μανάσε μικρὰς ἀμάξας, ἐκ τεσσάρων θέσεων (waggonets)
κινουμένων ἐπὶ σιδηρῶν γραμμῶν δι' ὑπηρετῶν ἀράδων, καὶ φθά-
νει μετὰ πέντε λεπτά εἰς τὴν κεντρικὴν διεύθυνσιν, ἔνθα τὰ γρα-
φεῖα. Ἐν τῷ κεντρικῷ τούτῳ γραφείῳ εὔρηται χάρτης μὲ κλίμακα
1/1000, ἐξεικονίζων τὴν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ σημείου τοῦ Δέλτα διανο-

¹ Σ. Δ. Παργασσοῦ. Αἱ σημειώσεις αὗται, ἃς ἐπιστέλει ἡμῖν ἐξ Ἀλεξανδρείας
ὁ κ. Λεων. Μπαΐρας, δικαστῆς παρὰ τῷ αὐτόθι προξενικῷ δικαστηρίῳ, ἐγράφησαν
ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου καὶ διακεκριμένου τούτου ὑπαλλήλου κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχο-
λῆς αὐτοῦ, ἄνευ φιλολογικῶν ἀξιώσεων, καὶ ὡς ἀτομικαὶ ἐντυπώσεις αὐτοῦ κατὰ
τὰς συχνὰς περιοδείας, ἃς χάριν τῆς ὑπηρεσίας ἐκτελεῖ ἀνὰ τὴν χώραν ἐκείνην.
Μετὰ πόσης ὁμως ἀνεπιτηδεύτου γλαφυρότητος καὶ εὐστοχίας εἰσὶ γεγραμμένα
καὶ πόσον ἐνδιαφερούσας πληροφορίας παρέχουσιν, οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Παργασ-
σοῦ» ἡδυνήθησαν καὶ ἐξ ἄλλων προτέρων δημοσιευθειῶν νὰ ἐκτιμήσωσιν.